

การเกิดขึ้นของอภิสมาจารสิกขาบทของพระภิกษุในพระพุทธศาสนาหายาน

ORIGIN OF PRECEPTS FOR DECENT CONDUCTS OF MONKS

IN MAHAYANA BUDDHISM

พระวรวุฒิ วิสุตธิเมธี (โอทอง)

PhraWorawut Wisutthimethi (Othong)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, PhraNakhonSiAyutthaya

Corresponding author, e-mail: warawut19952538@G-mail.com

บทคัดย่อ

พระวินัยเป็นสิ่งที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติขึ้นมา เพื่อควบคุมพฤติกรรมของภิกษุทั้งหลายให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ประกอบด้วย สิกขาบทที่มาในพระปาติโมกข์ และสิกขาบทที่มานอกพระปาติโมกข์ เรียกว่า อภิสมาจารสิกขาบท พระพุทธศาสนาหายาน การเกิดขึ้นของอภิสมาจารด้านภูมิศาสตร์ เกิดขึ้นมาจากสภาพภูมิอากาศที่แตกต่างกันอย่างมากทำให้เกิดมีอภิสมาจารสิกขาบท เช่น รูปแบบการนุ่งห่มจีวรที่มีลักษณะเฉพาะถิ่น และการอุปสมบท ส่วนการเกิดขึ้นของอภิสมาจารด้านสังคม เกิดการพัฒนาการเช่นเรื่องการมีครอบครัว การประกอบอาหารทานเองได้ การมุ่งบำเพ็ญประโยชน์ต่อชาวโลกซึ่งเปลี่ยนไปตามสภาพพื้นที่และเวลา การเกิดขึ้นของอภิสมาจารด้านวัฒนธรรม เช่น การไม่ทานเนื้อสัตว์ การฉันอาหารในเวลาเย็น

คำสำคัญ: พระพุทธศาสนาหายาน, อภิสมาจาร, สิกขาบท

Abstract

The Discipline was prescribed by the Buddha for the restricting behavior of monks aiming at living together peacefully, consisting of the fundamental precepts and out of the fundamental ones or called the precept for decent conduct of monks. In Mahayana Buddhism, the origin of this kind of precept took place due to the situation of geography that highly contrasts making the emergences of the precepts for decent conduct, for example, the ordination, the type of robe dressing etc. For the social precept, it had the development in many directions such as married monks, food cooking, and doing for the world that has changed in accordance with various places and times. In

addition, the cultural precepts also have emerged, for example, eating non vegetarian food, eating food at the night time etc.

Keyword: Mahayana Buddhism, Precepts for decent conducts, Precepts

บทนำ

ประเทศจีนในสมัยครั้งพุทธกาลนั้น มีอาณาจักรที่กว้างใหญ่ไพศาลมาก และมีพระราชปกครอง ซึ่งลักษณะภูมิประเทศและดินฟ้าอากาศจึงแตกต่างกันอย่างมาก กล่าวคือสภาพภูมิอากาศส่วนใหญ่เป็นฤดูแล้งและฤดูมรสุมชื้น ซึ่งทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างอุณหภูมิในฤดูหนาวและฤดูร้อน ในฤดูหนาว ลมทางเหนือซึ่งพัดลงมาจากละติจูดสูง ทำให้เกิดความหนาวเย็นและแห้งแล้ง ขณะที่ในฤดูร้อน ลมทางใต้ซึ่งพัดมาจากพื้นที่ชายฝั่งทะเลที่ละติจูดต่ำจะอบอุ่น และชุ่มชื้น ลักษณะภูมิอากาศในจีนแตกต่างกันมากในแต่ละพื้นที่ เนื่องจากภูมิลักษณะอันกว้างขวางและซับซ้อนของประเทศ ดินแดนของประเทศจีน ประกอบด้วย ลักษณะภูมิภาพหลายแบบ เช่น ทางตะวันออกตามแนวชายฝั่งที่ติดกับทะเลเหลืองและทะเลจีนตะวันออก เป็นที่ราบลุ่มตะกอนน้ำพาซึ่งมีประชากรอาศัยอยู่กันอย่างหนาแน่นและกว้างขวาง ขณะที่ตามชายขอบของที่ราบสูงมองโกเลียในทางตอนเหนือเป็นทุ่งหญ้า ตอนใต้ของจีนนั้นเป็นดินแดนหุบเขาและแนวเทือกเขาระดับต่ำเป็นจำนวนมาก ทางตอนกลางตะวันตกนั้นเป็นสามเหลี่ยมปากแม่น้ำของแม่น้ำสองสายหลักของจีน ได้แก่ แม่น้ำหวง แม่น้ำแยงซี ส่วนแม่น้ำอื่นที่สำคัญของจีน ได้แก่

แม่น้ำซี แม่น้ำโขง แม่น้ำพรหมบุตร และแม่น้ำอามูร์ ทางตะวันตกนั้น เป็นเทือกเขาสำคัญที่โดดเด่น คือเทือกเขาหิมาลัย ซึ่งมีจุดสูงสุดของจีนอยู่ทางครึ่งตะวันออกของยอดเขาเอเวอร์เรสต์ และที่ราบสูงอยู่ท่ามกลางภูมิภาคแห้งแล้ง เช่น ทะเลทรายทาคลามากัน และทะเลทรายโกบี เป็นต้น พระพุทธศาสนาเข้าไปสู่ประเทศจีนประมาณพุทธศตวรรษที่ 6 ในสมัยราชวงศ์ฮั่น พระเจ้าจักรพรรดิฮั่นมิ่งเต๋ พระองค์ทรงเห็นมนุษย์ทองคำมีแสงรัศมีสว่าง พุ่งออกจากด้านหลังถึงคอ เหาะมาในบรรยากาศและลงสู่พื้นดิน พระองค์ได้รับถวายคำแนะนำจากโหรประจำราชสำนักว่า มนุษย์ทองคำที่เหาะมาในความฝันนั้น บางทีอาจจะพระพุทธรูปเจ้าจากประเทศอินเดียก็ได้ พระเจ้ามิ่งเต๋จึงได้ทรงส่งคณะทูตไปประเทศอินเดีย เพื่อนำเอาพระพุทธรูปกลับมาสู่ประเทศจีน เมื่อคณะทูตกลับมาสู่ราชสำนักโลยาง พร้อมกับคณะที่มาด้วยเป็นพระภิกษุชาวอินเดีย 2 รูป ชื่อว่า พระกัสสปมาตังคะและพระธรรมรักษ์ ซึ่งก็นำเอาพระพุทธรูปและคัมภีร์ทางศาสนาเข้ามาด้วย พระภิกษุชาวอินเดียทั้งสองได้รับการต้อนรับด้วยความยินดียิ่งจากพระเจ้ามิ่งเต๋ และให้พำนักอาศัยอยู่ที่ วัดม้าขาวหรือภาษาจีน เรียกว่า วัดแปะเป่ย์ ถือว่าเป็นวัดแรกที่สร้างเพื่อเป็นอนุสรณ์แก่ม้า ที่บรรทุกพระธรรมคัมภีร์มา ในเวลาต่อมา ท่านทั้งสองก็ได้แปลพระสูตรเป็นภาษาจีน 42 สูตร นับได้ว่าพระเจ้าฮั่นมิ่งเต๋เป็นปฐมกษัตริย์ที่ทรงนับถือพระพุทธศาสนา เป็นพระองค์แรกของประเทศจีน

ส่วนพระวินัยปิฎกของฝ่ายมหายานนั้น ถือเป็นส่วนหนึ่งของพระไตรปิฎกของนิกายมหายาน เป็นการประมวลกฎข้อบังคับเกี่ยวกับความประพฤติ ของเหล่าพระสงฆ์ทั้งภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์ และ

พระวินัยปิฎกฝ่ายมหายานนั้นมิได้มีแต่กฎข้อบังคับเท่านั้น หากยังมีเนื้อหาสะท้อนประวัติศาสตร์ของอินเดียในสมัยพุทธกาลด้วย รวมทั้งขนบธรรมเนียม ประเพณี และประวัติของบุคคลสำคัญบางคนในยุคนั้น เช่น ชีวกโกมารภัจ เป็นต้น แต่ครั้งเดิมนั้นพระวินัยปิฎกฝ่ายนิกายมหายาน ได้แบ่งได้เป็น 3 หมวดใหญ่ ต่อมาในภายหลังมีการแบ่งเป็น ๕ ส่วน ถือเอาเป็นหลักในการจำแนกหมวด พระวินัยของนิกายมหายานมาจนปัจจุบัน

สิกขาบทที่ปรากฏ ในคัมภีร์พระไตรปิฎกฝ่ายมหายาน ได้แก่ ปาราชิก 4 สิกขาบท, สังฆาทิเสส 13 สิกขาบท, อนียต 2 สิกขาบท, นิสสัคคียปาจิตติย 30 สิกขาบท, ปาจิตติย 90 สิกขาบท, ปาฏิเทสนียะ 4 สิกขาบท, เสขยวัตร 100 สิกขาบท และอธิกรณสมณะ 7 สิกขาบท ถึงแม้ว่ามหายานจะมีทั้งพระวินัยพระสูตร และพระอธิธรรม แต่พระวินัยของมหายานนั้น นอกจากมี 250 ข้อ แล้วยังไม่ได้เป็นหมวดหมู่แบบเถรวาท คือสังฆกรรมต่าง ๆ ของฝ่ายมหายาน ต้องใช้คัมภีร์วินัยของสรวาสติวาท ธรรมคูปตะมหาสังฆิกะ มหิสาสะสิกขาบทในทางพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน แบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือมหาโพธิสัตว์ศีล (ศีลใหญ่) และจุลโพธิสัตว์ศีล (ศีลน้อย) โพธิสัตว์ศีลของฝ่ายมหายานปรากฏในพรหมชาลสูตร (มหายาน) ระบุถึงศีลสำหรับพระโพธิสัตว์ เป็นมูลฐานของการเป็นพระพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์ และพุทธะธาตุ หรือความเป็นพุทธะในตัวของสรรพสัตว์ แบ่งออกเป็นมหาโพธิสัตว์ศีล 10 (ครุกาบัติ) และจุลโพธิสัตว์ศีล 48 (ลหุกาบัติ) รวมเป็นโพธิสัตว์ศีล 58 ทั้งนี้ หากละเมิดครุกาบัติถือว่าเป็นปาราชิก อย่างไรก็ตาม อาบัติโทษสถานหนัก 10 ข้อ แยกไว้เป็น 3 ประเภท คือเจตนา และบังเอิญ มีดังนี้ 1) อุดมอาบัติ คือต้องแสดงอาบัติต่อคณะสงฆ์ 2) มัชฌิมอาบัติ คือต้องแสดงอาบัติต่อสงฆ์จำนวนสามรูป 3) ปฐมอาบัติ คือต้องแสดงอาบัติต่อสงฆ์เพียงหนึ่งรูป ผู้ต้องชั้นอุดมอาบัติจะต้องขาดจากการเป็นโพธิสัตว์ ต้องในกรณีหลังให้อยู่กรรมมานานไตรมาสจน จึ่งจะพ้นอาบัติเป็นผู้บริสุทธิ์

พระวินัยของพระพุทธศาสนานิกายมหายาน

พระวินัยต่าง ๆ ของพระพุทธศาสนานิกายมหายาน ยังมีจุดมุ่งหมายให้ผู้สมาทานสิกขาบท มีความสำรวมทั้งกาย วาจา ใจ เพื่อการก้าวสู่สถานะพระโพธิสัตว์ที่รื้อขนสรรพสัตว์สู่พระนิพพาน ถ้าจะพิจารณาตามกำเนิดของลัทธิมหายาน จะเห็นแบบประจักษ์ว่าเป็นด้วยวัตถุประสงค์ส่งเสริมจริยาแห่งพระบรมโพธิสัตว์เป็นสำคัญ โดยสอนให้บุคคลตั้งปณิธานมุ่งในพระพุทธภูมิ เพื่อมีโอกาสในการโปรดสรรพสัตว์ได้กว้างขวาง ลัทธิมหายานจึงมีสิกขาบทพิเศษอีกส่วนหนึ่ง ซึ่งไม่มีในลัทธิฝ่ายสาวกยาน คือโพธิสัตว์สิกขาบทโพธิสัตว์ศีล ซึ่งศีลประเภทนี้เป็นสาธารณะทั่วไปแก่บรรพชิตและฆราวาสชนมิได้จำกัดเพศ ใครก็ตามที่มีโพธิจิตต์ตั้งความปรารถนาจักบรรลุปุระพุทธภูมิไซ้รัก็ย่อมบำเพ็ญตามสิกขาบทนี้ โพธิจริยามีทศบารมี

โพธิสัตว์ศีลของฝ่ายมหายานปรากฏ ในพรหมชาลสูตรฝ่ายมหายาน ระบุถึงศีลสำหรับพระโพธิสัตว์ เป็นมูลฐานของการเป็นพระพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์ และพุทธะธาตุ คือความเป็นพระพุทธรูปในตัว ของสรรพสัตว์ แบ่งออกเป็นมหาโพธิสัตว์ศีล 10 (ครุกาบัติ) จุลโพธิสัตว์ศีล 48 (ลหุกาบัติ) รวมเป็นโพธิสัตว์ศีล 58 ข้อ คือ

1) มหาโพธิสัตว์ศีล หมายถึง ศีลของพระมหาโพธิสัตว์ ผู้ตั้งความปรารถนาเป็นพระมหาโพธิสัตว์จะต้องรักษาศีลทั้ง 10 ข้อ เอาไว้ห้ามมิให้ศีลทั้ง 10 ข้อ ขาดหรือบกพร่องเพราะว่ามหาโพธิสัตว์ศีล เป็นศีลอันยิ่งใหญ่ของผู้ที่ตั้งความปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต คัมภีร์วินัยปิฎกฝ่ายมหายานกล่าวว่า มหาโพธิสัตว์ศีลจัดเป็นครุกาบัติมีอยู่ 10 ข้อ

2) จุลโพธิสัตว์ศีล หมายถึง ศีลข้อเล็กน้อยของพระโพธิสัตว์ คือภิกษุณีกามมหายานผู้ออกบวชในพระพุทธศาสนานิกายมหายาน ตั้งความปรารถนาเป็นพระโพธิสัตว์ เพื่อหวังช่วยเหลือสรรพสัตว์น้อยใหญ่ให้พ้นจากความทุกข์ในสังสารวัฏ เมื่อถือบวชในเพศบรรพชิตแล้ว จะต้องถือศีลและปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อห้ามในทางพระพุทธศาสนา และจุลโพธิสัตว์ศีล จึงเป็นหนึ่งในวินัยของพระภิกษุณีกามมหายาน ที่จะต้องเรียนรู้และทำความเข้าใจในเรื่องพระวินัย ตลอดจนเรื่องสิกขาบทข้อต่าง ๆ จุลโพธิสัตว์ศีลจัดเป็นลหุกาบัติ คือเมื่อต้องอาบัติเล็กน้อยเหล่านี้เข้าไป สามารถแก้ไขได้ คัมภีร์วินัยปิฎกฝ่ายมหายานกล่าวว่า จุลโพธิสัตว์ศีลมีอยู่ 48 ข้อ

มหาจุตฺปณิธานของนิกายมหายาน

มหาจุตฺปณิธานของนิกายมหายาน หมายถึง เป้าหมายสูงสุดอันเป็นอุดมคติในพระพุทธศาสนานิกายมหายาน เรียกว่า มหาจุตฺปณิธานมีอยู่ 4 ประการ อันเป็นกระบวนการในการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์โดยบริบูรณ์ จากนั้นพระโพธิสัตว์จึงได้เริ่มตั้งมหาปณิธาน คือความมั่นคง แน่วแน่ ไม่เปลี่ยนแปลง หรือความมุ่งมั่นตั้งใจจริง พระพุทธศาสนามหายานเรียกปณิธานของพระโพธิสัตว์ และทุกคนสามารถตั้งมหาปณิธานได้เหมือนกัน เรียกว่า มหาจุตฺโรปณิธาน มีอยู่ 4 ประการ อันเป็นหลักการของผู้ดำเนินตามวิถีมหายาน มีดังนี้ 1) เราจะละกิเลสทั้งปวงให้สิ้น 2) เราจะศึกษาพระธรรมให้เจนจบ 3) เราจะโปรดสรรพสัตว์ให้ถึงความตรัสรู้ และ 4) เราจะต้องบรรลุพุทธภูมิอันประเสริฐ

มหาปณิธานทั้ง 4 ข้อนี้จัดอยู่ในฐานะ เป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของพระโพธิสัตว์ และเปรียบเสมือนสิ่งอันเป็นเครื่องกระตุ้น ความมุ่งมั่นทะเยอทะยานอันแรงกล้า ในการบำเพ็ญบารมีธรรมของผู้เป็นพระโพธิสัตว์ในนิกายมหายาน พระพุทธศาสนานิกายมหายานมีความเห็นเกี่ยวกับพระพุทธเจ้าต่างกันออกไปจากเถรวาท จึงทำให้การตีความหลักธรรมคำสอนแตกต่างกันออกไปด้วย สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ สังคมวัฒนธรรมของแต่ละประเทศ ยังมีส่วนที่ทำให้พระพุทธศาสนานิกายมหายานและเถรวาท มีแนวปฏิบัติที่แตกต่างกันไปด้วย ส่วนของนิกายมหายานซึ่งกระจายอยู่ในหลายประเทศ ย่อมมีแนวปฏิบัติที่แตกต่างกันออกไปมาก เพราะหลักการแรกของมหายาน คือปรับปรุงเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม เพราะว่าพระพุทธเจ้าตรัสสั่งพระอานนท์ก่อนปรินิพพาน ความว่า อานนท์ ในอนาคตกาลหากสงฆ์ ต้องการเปลี่ยนแปลงสิกขาบทเล็กน้อยก็สามารถทำได้ มหายานจึงตัด เพิ่ม ต่อ เติม ได้ตามสภาพกาลแวดล้อม แต่ในขณะเดียวกัน นิกายเถรวาทไม่เปลี่ยนแปลง และไม่เพิ่มเติมสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติเอาไว้

จำนวนพระภิกษุในนิกายมหายาน

นิกายมหายานนั้น เป็นนิกายในศาสนาพุทธฝ่ายอากิริยาท ที่นับถือกันอยู่ประเทศแถบตอนเหนือของอินเดีย เนปาล จีน ญี่ปุ่น เกาหลี เวียดนาม มองโกเลีย ไปจนถึงบางส่วนของรัสเซีย จุดเด่นของนิกายนี้ อยู่ที่แนวคิดเรื่องการบำเพ็ญตนเป็นพระโพธิสัตว์สร้างบารมี เพื่อช่วยเหลือสรรพชีวิตในโลกไปสู่ความพ้นทุกข์ ด้วยเหตุที่มีผู้นับถืออยู่มากในประเทศแถบเหนือจึงเรียกได้อีกชื่อหนึ่งว่า อุตตรนิกาย ปัจจุบันพุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่ของโลก เป็นผู้นับถือนิกายมหายาน มหายานยังมีความหมายว่า ยานสูงสุด ตามความเชื่อของพุทธศาสนิกชนฝ่ายมหายาน คำว่า มหายาน ไม่เพียงแต่เป็นยานใหญ่และสูงสุดเท่านั้น หากเป็นยานที่รื้อขนสรรพสัตว์ได้ทุกประเภททุกวัย รวมทั้งสัตว์โลกทุกรูปนามเพื่อไปสู่พระนิพพาน ยาน หมายถึง พุทธภูมิ แล้วสำเร็จเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า คำว่า มหายาน จึงเป็นการเปรียบเทียบหมายถึงการขนส่งสัตว์ ให้ข้ามพ้นวัฏสงสารได้มากกว่าสาวกยาน

ในคัมภีร์มหาปรัชญาปารมิตาสูตร ได้อธิบายความหมายของมหายานเอาไว้ว่า พระพุทธธรรมมีเอกรสเดียว คือรสแห่งวิมุตติ ความรอดพ้นจากปวงทุกข์ แต่ชนิดของรสมี 2 ชนิด คือชนิดแรกเพื่อตัวเอง ส่วนชนิดสอง คือเพื่อตัวเองและสรรพสัตว์ด้วย หมายถึง ฝ่ายสาวกยานมุ่งเพียงความหลุดพ้นเป็นอรหันต์สิ้นกิเลสเฉพาะตน ไม่มีปณิธานในการโปรดสรรพสัตว์ให้ถึงความหลุดพ้นด้วย แต่ฝ่ายมหายานย่อมมีอุคคคติตรงกันข้าม คือยอมมุ่งพุทธภูมิ มีปณิธานจะตรัสรู้เป็นพระพุทธรูป เพื่อขนสัตว์ให้พ้นทุกข์จนหมดสิ้น ดังนั้น พุทธศาสนิกชนฝ่ายสาวกยานโดยทั่วไป มุ่งแต่สาวกภูมิเป็นสำคัญจึงเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า สาวกยาน ส่วนพุทธศาสนิกชนฝ่ายมหายาน ย่อมมุ่งพุทธภูมิทั้งนั้นจึงมีอีกชื่อว่า โพธิสัตว์ยาน ในคัมภีร์สังฆธรรมปณทริกสูตร ได้อธิบายความหมายของมหายานว่า ถ้าสรรพสัตว์ได้สดับธรรมจากพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว พึงบังเกิดศรัทธาความเชื่อความเลื่อมใส และได้วิริยะบำเพ็ญบารมีเพื่อสัพพัญญุตญาณอันเป็นธรรมชาติ ญาณอันปราศจากครูอาจารย์ ญาณแห่งพระตถาคต กำลังความกล้าหาญ มีความกรุณาปรารถนาต่อความสุขของสรรพสัตว์ บำเพ็ญทานุทิศประโยชน์ต่อทวยเทพและมนุษย์ โปรดสรรพนิกรให้พ้นทุกข์จึงชื่อว่า มหายาน ส่วนจำนวนภิกษุในนิกายมหายานนั้นมีมากเป็นอันดับหนึ่ง และมีมากกว่าจำนวนภิกษุในนิกายเถรวาท

จำนวนพระภิกษุสามเณรในนิกายมหายานนั้น มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ เนื่องด้วยการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของนิกายมหายานเป็นผลสำเร็จอย่างมาก จึงทำให้มีประชาชนที่สนใจในเรื่องของหลักธรรมคำสอนของนิกายมหายานเกิดความเลื่อมใส จึงได้อุทิศตนด้วยการบวชเป็นพระภิกษุในนิกายมหายาน จากอดีตกาลที่ผ่านมาจำนวนประชากรของนิกายมหายาน ได้เพิ่มจำนวนมากขึ้นตามลำดับ นิกายของมหายานได้เน้นแนวคิดแบบพระโพธิสัตว์ ด้วยการออกช่วยเหลือประชาชนที่ตกทุกข์ได้ยาก โดยเห็นว่าเป็นหน้าที่อันสำคัญ ที่จะต้องทำให้สำเร็จในฐานะที่ตนเป็นผู้บำเพ็ญบารมี เพื่อที่จะได้เป็นพระโพธิสัตว์ในอนาคตข้างหน้า ส่วนการบวชของนิกายมหายานนั้น ต้องบวชด้วยการยึดหลักตามพระธรรมวินัย กล่าวคือผู้ที่เข้ามาบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา มหายานนั้น ต้องฝึกฝนอบรมตนเองเป็นเวลา 3 ปี และในขณะที่อบรมตนเองอยู่นั้นจะต้องศึกษาพระธรรมวินัย พร้อมศึกษาความรู้ทางโลกควบคู่กันไปด้วย เป็นการฝึกความอดทนของผู้ที่จะเข้ามาบวชเป็นพระภิกษุในนิกายมหายาน ให้รู้จักความ

อดทน อดกลั้น ความเสียสละทั้งทางโลกและทางธรรม นอกจากนี้ กุสบุตรที่จะเข้ามาบวชในนิกายมหายานนั้น จะต้องรักษาศีลโพธิสัตว์ด้วย ซึ่งข้อนี้เป็นสิ่งที่สำคัญมากเป็นอย่างยิ่งต่อพระภิกษุทุกรูปของนิกายมหายาน ที่จะต้องประพฤติปฏิบัติตามให้เป็นเครื่องเตือนใจในการทำความคิด เพื่อช่วยเหลือเหล่าสรรพสัตว์ทั้งหลาย ให้หลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง

การนุ่งห่มจีวรของพระภิกษุนิกายมหายาน

การครองจีวรหรือกาสาไว้ในช่วงพระพุทธศาสนายุคแรก หรือในยุคที่พุทธศาสนายังรุ่งเรืองในอินเดีย มีความแตกต่างหลากหลายไปตามคณะนิกายต่าง ๆ ความแตกต่างนี้ไม่เพียงสื่อถึงสำนักนิกายในสังกัดเท่านั้น แต่ยังสื่อถึงความแตกต่างในพระวินัยอีกด้วย พระภิกษุชาวปาร์เตีย จาริกมาถึงแผ่นดินจีนในสมัยราชวงศ์ฮั่น เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา ท่านได้แปลปกรณ์พิเศษเกี่ยวกับการครองผ้าและสีสันจีวรของ 5 นิกายหลักของพระพุทธศาสนาในอินเดีย ปกรณ์พิเศษที่ว่านี้มีชื่อว่า มหาภิกษุเสขียวัตร 3000 ประการ อีกปกรณ์ที่พรรณนาถึงการครองผ้า และสีจีวรในลักษณะเดียวกัน คือคัมภีร์ศาริปุตระปริปถจนา ข้อแตกต่างระหว่าง 2 คัมภีร์ คือสีจีวรของนิกายสรวาสติวาทกับนิกายธรรมคุปตะสลับกัน ส่วนกาสาของพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน กล่าวคือกาสาในจีนพุทธจักรในจีน เรียกจีวรหรือผ้ากาสาว่าเจียซา ในสำเนียงมาตรฐานปัจจุบัน แต่ในสำเนียงจีนโบราณออกเสียงว่าเกียซา หรือกาซา ในช่วงแรกที่พระพุทธศาสนาเผยแผ่เข้าสู่แผ่นดินจีน

พระภิกษุครองจีวรสีแดงเป็นหลัก แต่ต่อมาคณะนิกายมีความแตกต่างหลากหลายมากขึ้นสีสันจึงมีความแตกต่างมากขึ้น ดังเช่นคณะนิกายในอินเดีย อย่างไรก็ตาม ในกรณีของจีนนั้น สีของกาสามักแตกต่างกันโดยขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่ต่าง ๆ เป็นสำคัญ มากกว่าที่จะใช้แยกแยะความแตกต่างระหว่างคณะนิกาย โดยในแถบเจียงหนาน ทางภาคใต้ มักครองสีดำเข้ม ขณะที่แถบไคเฟิง ทางภาคกลางมักครองสีจางๆ เป็นต้น ในเวลาต่อมาสายการอุปสมบทในจีนเหลือเพียงสายที่อิงกับพระวินัยของนิกายธรรมคุปตะเท่านั้น ดังนั้น ความแตกต่างระหว่างสีกาสากับคณะนิกายจึงไม่มีความจำเป็นอีกต่อไป โดยเหตุนี้ในสมัยราชวงศ์ถังเป็นต้นมา พระภิกษุในจีนมักครองกาสาสีเทาเหลือบดำ ผู้คนจึงเรียกพระภิกษุว่าจื่ออีหรือผู้ห่มผ้าดำ ซึ่งเป็นสีกาสาคณะนิกายธรรมคุปตะนั่นเอง นอกจากสีดำแล้วในสมัยราชวงศ์ถังยังมีธรรมเนียมการถวายจีวรสีม่วงให้กับพระภิกษุสงฆ์ผู้ประกอบด้วยคุณงามความดีอันยอดเยี่ยม โดยธรรมเนียมนี้มีที่มาจากตำนานเล่าขานเกี่ยวกับพระศาณะวาสิน ศิษย์ของพระอานนท์ที่ถือกำเนิดมาพร้อมกับจีวร ต่อมาในแผ่นดินจีนมีเรื่องราวคล้ายคลึงกันโดยพระภิกษุรูปหนึ่ง นามว่า ฮู่เหลิง ถือกำเนิดมาพร้อมกับจีวรเช่นกัน แต่เป็นจีวรสีม่วง ประจวบเหมาะกับสีม่วงเป็นสีเครื่องแบบของขุนนางชั้นสูง

ด้วยเหตุนี้ ตามธรรมเนียมจีนกาสาม่วงจึงไม่เพียงแต่เป็นสัญลักษณ์ของการเกิดมาเพื่อดำรงสมณะเพศแต่กำเนิดเท่านั้น หมายถึง สมณะผู้มีคุณงามความดีความอันโดดเด่นด้วย ซึ่งการถวายจีวรสีม่วงแก่พระเถระ เกิดขึ้นครั้งแรกในรัชสมัยของพระนางเจ้าอู่เจ๋อเทียนหรือพระนางบูเช็กเทียนในสมัยราชวงศ์ถัง แต่อย่างไรก็ตาม พระภิกษุมหายานที่เคร่งครัดในสมัยราชวงศ์ถัง ไม่ยินดียินร้ายกับการครอง

กาสาวม่วง อันเป็นสัญลักษณ์ที่ยังข้องอยู่กับทางโลก กระนั้นก็ตามเมื่อถึงสมัยราชวงศ์ซ่ง ทางราชการขาดแคลนรายได้อย่างหนัก ถึงกับประกาศขายกาสาვეสีม่วง หรือนัยหนึ่งคือสมณะศักดิ์แก่พระภิกษุมหายาน หรือผู้ที่ปรารถนาจะซื้อแล้วถวายแก่พระภิกษุมหายาน トラบนั้นเป็นต้นมา กาสาვეสีม่วงจึงกลายเป็นสัญลักษณ์ของความเสื่อมโทรมของพุทธจักรตลอดมา อาจจะกล่าวได้ว่า สีจีวรของนิกายมหายานนั้นแต่ละนิกาย จะมีสีไม่เหมือนกัน รวมถึงมีลักษณะที่ไม่เหมือนกัน ของแต่ละนิกายอีกด้วย

การบวชเป็นพระภิกษุในนิกายมหายาน

นับตั้งแต่พระพุทธศาสนาแผ่เข้าสู่ประเทศจีนประมาณพุทธศตวรรษที่ ๗ สมัยพระเจ้าอั้งเม้งเต้ จักรพรรดิองค์ที่ 17 แห่งราชวงศ์ฮั่น ได้ส่งราชทูตไปสืบศาสนาในประเทศอินเดีย และได้อาราธนาภิกษุชาวอินเดีย 2 รูป คือพระภิกษุปมาตังคะและพระธรรมรักษ์ มาয়งนครลกเอียงเพื่อประกาศพระพุทธศาสนา และโปรดให้สร้างวัดแปะเป่ย์ (วัดม้าขาว) นับเป็นวัดแห่งแรกของจีน ในยุคนั้นยังไม่มีพระอุปชฌาย์ให้บวชพระแต่ประการใด คงมีเพียงการบวชสามเณร ผู้ต้องการบวชเป็นพระต้องเดินทางไปอินเดีย เพราะยังมีภิกษุไม่ครบตามพระวินัยและยังไม่มีพัทธสีมาทำวินัยกรรมเป็นปฐมที่นครลกเอียง เป็นพระอุปชฌาย์ให้อุปสมบทแก่กุลบุตรจีนเป็นครั้งแรกในประเทศจีน พิธีบรรพชาอุปสมบทในประเทศจีน จึงได้มีสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ชาวจีนที่อุปสมบทเป็นพระภิกษุรูปแรก คือพระจูสื่อเหิง พระภิกษุในประเทศจีนจะต้องรับศีลจากมณฑลพิธีทั้งสาม เรียกว่า ตริมณฑลวิสุทธิศีล คือการบรรพชาเป็นสามเณร (สิวหาหมี่กาย) การอุปสมบทเป็นภิกษุ (สิวกู้จกกาย) และการสมาทานโพธิสัตว์ศีล (สิวผู้สัถกาย) เรียกว่า ผ่านการบวชอย่างสมบูรณ์

ตามหลักมหายานนั้นแต่เดิม การบวชต้องใช้เวลาไม่ต่ำกว่า 21 วัน เพราะวาระรวมขึ้นตอนการอบรมและพิธีบวชเข้าด้วยกัน และพิธีอุปสมบทจะจัดเฉพาะในพระอารามหลวง หรืออารามสำคัญของนิกาย ซึ่งทั่วประเทศจีนมีไม่กี่แห่ง ทำให้พิธีบวชแต่ละครั้งมีกุลบุตรเข้าพิธีหลายร้อยคน จึงต้องใช้เวลายาวนานในการบวช แต่เดิมการบวชพระภิกษุในประเทศจีน ใช้พระวินัยต่างฉบับกันจนกระทั่งในสมัยราชวงศ์ถัง ราวพุทธศตวรรษที่ 11 พระอาจารย์เต้าซวงเป็นผู้มีความรู้แตกฉาน ในพระไตรปิฎกและเป็นผู้เคร่งครัดในวินัยปฏิบัติ จึงได้ตั้งสำนักนิกายวินัยขึ้น ณ ภูเขาจ่งนั่วซัว นอกนครหลวงฉางอาน และนิกายวินัยนี้ถือเอาพระวินัยปิฎกธรรมคูปตะเป็นปทัฏฐาน ซึ่งต่อมานิกายวินัยนี้จึงได้เจริญขึ้น ในกาลต่อมาการบวช และการปฏิบัติพระวินัยของคณะสงฆ์จีนทั่วประเทศ จึงถือตามหลักปฏิบัติของนิกายนี้โดยทั่วไป นิกายนี้สืบมาถึงปลายสมัยราชวงศ์หมิง ต้นราชวงศ์ชิง ศูนย์กลางของนิกายวินัยตั้งอยู่ ณ พระอารามลงเซียงยี่ (ฮุยเกียอี้) ภูเขาปิฮั่วซัว นอกนครนานกิง มณฑลกังโซว (เจียงซู) นับถือกันว่าผู้ได้อุปสมบทจากศีลมณฑลแห่งนี้ จะเป็นที่ยกย่องกันทั่วประเทศ ซึ่งคณะสงฆ์ในนิกายมหายานที่อยู่ในประเทศจีน จึงใช้วิธีการอุปสมบทนี้เป็นหลักฐาน ในการบรรพชาและอุปสมบทของคณะสงฆ์จีนจนถึงปัจจุบัน อาจจะกล่าวได้ว่า พระพุทธศาสนาในมหายานในประเทศจีนมีอยู่ 10 นิกาย

พระภิกษุในนิกายมหายานจะมีความเคร่งครัด เรื่องของกฎระเบียบกติกา ตลอดจนข้อห้ามต่าง ๆ อันจะทำให้เกิดความเสื่อมเสียต่อพระธรรมวินัย ซึ่งพระภิกษุในนิกายมหายานจะกล่าวคำปฎิญาณตน

รับใช้งานพระศาสนา เพื่อเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ให้สามารถเข้าถึงจิตใจของประชาชนทุกคน นอกจากนี้ พระภิกษุในนิคมมหายานยังมีความเคร่งครัด ในพระธรรมวินัยเช่นกัน คือสังเกตจากบริเวณศีรษะจะพบว่า มีรูปวงกลมสามรูปปรากฏอยู่ด้วย หมายความว่า รอยรูปที่ปรากฏอยู่นี้ เป็นรอยรูปที่ครูบาอาจารย์ชั้นผู้ใหญ่ ได้ทำการมอบประทับตราเอาไว้ให้ โดยการใช้รูปที่บูชาพระพุทธเจ้าจิ้มลงบนหนังศีรษะ 3 ครั้ง เพื่อให้เป็นคำสาบานว่า เมื่อบวชแล้วจะไม่สึก และเป็นคำสัญญาับพระโพธิสัตว์ทั้งหลายว่า จะรับใช้พระพุทธศาสนาตลอดไป

การมีครอบครัวของพระภิกษุมหายาน

พระภู่ปุ่นจะแต่งงานมีครอบครัวได้แล้ว บางนิกายยังมีข้อบัญญัติอีกว่า ตำแหน่งพระสามารถสืบทอดเป็นมรดกแก่บุตรคนโตได้ด้วย อย่างในสมัยของท่านโชนิน ชินรัน นักปราชญ์คนสำคัญแห่งโจโดเป็นคนแรกที่เสนอว่าพระและวัดไม่สำคัญ แม้จะคงวัดไว้แต่ให้พระมีภรรยาได้ และตำแหน่งเจ้าอาวาสให้สืบทอดกันอยู่ในตระกูล เนื่องจากในขณะนั้น พระภิกษุมหายานและฐานะหลายอย่างในเวลาเดียวกัน ทั้งการเป็นผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นผู้ที่ได้รับการเคารพบูชาสูงสุดจากชาวบ้าน เป็นพลเมืองที่ต้องอยู่ภายใต้กฎหมายของบ้านเมือง และเป็นพระภิกษุซึ่งต้องรักษาศีลของพระไว้ด้วย ประกอบกับสถานการณ์บ้านเมือง ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า พระพุทธศาสนาถูกกวาดล้างและขาดการส่งเสริมสนับสนุน พระต้องถูกบีบคั้นจากกลุ่มชนชั้นปกครอง จึงตกอยู่ในสถานการณ์ที่ถูกบังคับให้หารายได้มาเลี้ยงชีพ และรักษาวัดวาอารามของตนให้อยู่รอด จึงทำให้เกิดความย่อหย่อนในพระธรรมวินัย นอกจากนี้ ระบบทหารที่ปกครองในยุคนั้น มักจะมีกฎเกณฑ์บังคับมาก เช่น จำกัดจำนวนของศาสนิกชน จำกัดขอบเขตในการประกอบพิธีกรรม

จำกัดเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น บทบาทและฐานะของพระที่หลากหลาย จึงทำให้เป็นภาระรวมทั้งการที่พระปรับตัวไม่ทันต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคมด้วย วัตถุประสงค์ที่ท่านโชนิน ชินรัน จึงเสนอแนวคิดเช่นนี้มา เพื่อกำจัดการแบ่งแยกระหว่างพระภิกษุกับคฤหัสถ์ สร้างความสะดวกในการเผยแผ่ศาสนา โดยไม่ต้องกังวลว่าจะละเมิดพระวินัยที่เป็นข้อห้าม ทำให้เกิดความสบายใจในขณะปฏิบัติหน้าที่ นี่จึงเป็นเหตุให้นิกายอื่นเอาอย่างในเวลาต่อมา แต่ระยะแรกก็ทำกันอย่างลับจนถึงสมัยเมจิ พระจักรพรรดิโปรดให้พระทุกนิกายเลิกถือพรหมจรรย์ และมีบุตรภรรยาได้อย่างเปิดเผย ส่งผลให้ปัจจุบันนี้มีพระสงฆ์ที่แต่งงานมีครอบครัว มีอยู่ในเกือบทุกนิกายของพระพุทธศาสนาในมหายานในประเทศญี่ปุ่น

การบำเพ็ญประโยชน์ด้วยการช่วยเหลือสังคม

พระภิกษุสงฆ์ในนิคมมหายาน นอกจากจะรักษาพระวินัยและอธิษฐานแล้ว ยังมีหน้าที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ได้แก่ การช่วยเหลือสงเคราะห์ประชาชนในด้านต่าง ๆ ซึ่งพระภิกษุในนิคมมหายานจำเป็นต้องกระทำ เพราะว่าเป็นหน้าที่ของความเป็นพระโพธิสัตว์ คือเมื่อชาวโลกได้รับความเดือดร้อน พระภิกษุต้องเป็นผู้แก้ไขปัญหาดังกล่าวให้หมดไป ในมหาปณิธาน 4 ประการ ของนิคมมหายาน ได้แสดงเอาไว้เกี่ยวกับเรื่องหน้าที่ของพระภิกษุในนิคมมหายาน ที่ปรารถนาเป็นพระโพธิสัตว์

กล่าวเอาไว้ว่า 1) เราจะละกิเลสทั้งหลายให้หมด 2) เราจะศึกษาธรรมทั้งหลายให้เจนจบ 3) เราจักโปรดสัตว์ทั้งหลายให้สิ้น และ 4) เราจะต้องบรรลุปุทธภูมิ จากข้อความในมหาปณิธาน 4 ประการ

อาจจะสังเกตให้ได้ว่า การเป็นพระภิกษุในนิกายมหายาน ไม่ใช่เพียงแค่การสมาทานรักษาสิกขาบทต่าง ๆ เท่านั้น ยังจำเป็นต้องตั้งความปรารถนา อันจะนำไปสู่ความสำเร็จในอนาคตได้แก่ การออกไปโปรดสัตว์ทั้งหลายเพื่อให้ได้พ้นจากความทุกข์ยากลำบากต่าง ๆ การตั้งปณิธานนี้เป็นเรื่องที่ดีสำหรับพระภิกษุในนิกายมหายาน เพราะว่าจะช่วยให้มีเป้าหมายในการประกาศพระพุทธศาสนา ให้ไปสู่ชาวโลกอย่างกว้างขวางมากขึ้นไปนั่นเอง จะเห็นได้ว่าการออกไปช่วยเหลือสังคมในด้านต่าง ๆ ของพระภิกษุในนิกายมหายานนั้น ช่วยให้ชาวบ้านมีความศรัทธาในพระภิกษุมหายานมากขึ้นเป็นอย่างมาก ซึ่งนิกายมหายานมองว่า หากไม่ช่วยเหลือสงเคราะห์ประชาชนแล้ว ย่อมบ่าเพ็ญเพียรบารมีไม่สมบูรณ์ เพราะฉะนั้นหน้าที่หลักในพระพุทธศาสนา คือการออกไปโปรดสัตว์ให้ได้รับความสุข ให้พ้นจากความทุกข์ทั้งปวง

เพราะฉะนั้น หน้าที่อันสำคัญที่สุดในทางพระพุทธศาสนา มหายาน คือการบำเพ็ญเพียรด้วยการสงเคราะห์ชาวบ้านและประชาชนให้ได้รับความสุข ถึงแม้จะผิดพระวินัยไปบ้างแต่ก็ไม่ผิดธรรม พระภิกษุในนิกายมหายานมีความเชื่อว่า หากผิดพระวินัยยังพอสามารถแก้ไขได้ แต่หากผิดธรรมแล้วย่อมจะตกนรก เหล่าพระมหาโพธิสัตว์ทั้งหลายย่อมไม่สรรเสริญ ย่อมเป็นที่ติเตียนของนักปราชญ์ทั้งหลาย และประชาชนย่อมไม่เลื่อมใสศรัทธา ทำให้เป็นที่ไม่พอใจของชนหมู่มาก พระภิกษุในนิกายมหายานจึงได้ปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ในเรื่องการบำเพ็ญบารมีเพื่อช่วยเหลือสังคม ในบางนิกายมีแนวคิดที่ว่า เมื่อชาวบ้านช่วยเหลือพระ พระต้องช่วยเหลือชาวบ้าน หมายถึง ต่างฝ่ายต่างทำหน้าที่ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทั้งฝ่ายพระก็ช่วยให้ธรรมะเป็นการช่วยเหลือประชาชนให้สามารถดำรงชีวิต ด้วยการให้ธรรมะหล่อเลี้ยงจิตใจ ส่วนฝ่ายประชาชนก็ช่วยอนุเคราะห์สงเคราะห์พระภิกษุด้วยการถวายอาหารบิณฑบาต และถวายยารักษาโรคแก่พระภิกษุสงฆ์ให้มีกำลังในการประกอบศาสนกิจทางศาสนา อันจะช่วยให้พระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรืองมากขึ้น

ในสมัยอดีตกาลที่ผ่านมา มีเหตุการณ์หลายอย่างเกิดขึ้น เช่น ฝนตกหนัก น้ำท่วม หิมะถล่ม และการภัยแล้งในหลายพื้นที่ ทำให้ชาวบ้านเกิดความอดอยากข้าวยากหามาแพง พระภิกษุที่อาศัยอยู่ในวัดที่ตั้งอยู่บนยอดเขาสูง ก็ได้รับผลกระทบตามไปด้วย เพราะว่าชาวบ้านที่เคยมาถวายอาหารเข้าเพลประจำ ไม่สามารถมาได้เนื่องจากว่าเกิดความยากลำบากในการเดินทาง จึงทำให้พระภิกษุต้องช่วยเหลือตนเองให้พ้นจากสถานการณ์ที่เลวร้ายนี้ไปได้ ครั้นสถานการณ์กลับสู่ช่วงความปกติตามเดิม ชาวบ้านและประชาชนต่าง ๆ ได้รับผลเสียหายจากเหตุการณ์ดังกล่าวที่เกิดขึ้น จึงไม่มีกำลังใจในการเดินทางไปทำบุญที่วัด ทำให้พระภิกษุสามเณรที่อยู่ภายในวัด ได้รับผลพลอยไปด้วย คือต้องอดอยากลำบากเรื่องอาหารการกิน จากเรื่องดังกล่าวนี้ ทำให้คณะสงฆ์ต้องลงมติกันว่า จะต้องออกไปช่วยเหลือประชาชนให้ได้รับความสุขที่ดีให้กลับคืนมา ด้วยการบริจาควัสดุสิ่งของเครื่องใช้ เครื่องไม้เครื่องมือต่าง ๆ รวมทั้งการให้เยียวารักษาใจด้วยการแสดงธรรมะโปรด เพื่อให้ความทุกข์ที่อยู่ในหัวใจให้หมดไป และให้ความสุขมาแทนที่ สิ่งเหล่านี้เป็นหนทางธรรมของพระโพธิสัตว์ ที่ทรงจะอนุเคราะห์ประชาชนให้พ้นจากความทุกข์

ยากลำบาก ปณิธานของพระพุทธศาสนามหายานจึงเป็นกำลังใจที่สำคัญและมีประโยชน์เป็นอย่างมาก ซึ่งเป็นหน้าที่อันสำคัญที่สุด ของพระภิกษุในนิกายมหายานที่จะต้องกระทำให้สมบูรณ์ พระภิกษุในนิกายมหายานได้เล็งเห็นความสำคัญหลายอย่างในการสงเคราะห์ประชาชน นอกจากจะเป็นหน้าที่แล้วยังเป็นหัวใจหลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอีกด้วย ชาวโลกจึงได้รู้จักนิกายมหายานมากกว่านิกายเถรวาท เพราะนิกายมหายานมีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้มากกว่านิกายเถรวาท

อย่างไรก็ตาม พระภิกษุในนิกายมหายานได้เล็งเห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน และการออกไปช่วยเหลือเกื้อกูลสังคมก็เป็นหน้าที่อันสำคัญอย่างหนึ่งด้วย พระภิกษุในนิกายมหายานได้ออกไปทำประโยชน์ส่วนรวมด้วยการสงเคราะห์ ช่วยเหลือประชาชนในหลากหลายด้าน เช่น การศึกษาเล่าเรียน และการรักษาโรคด้วยสมุนไพร นิกายมหายานมีคติที่ว่า ยามเกิดเหตุเภทภัย พระภิกษุสามารถออกไปช่วยเหลือประชาชนได้ และในยามที่ปรกติสุข พระภิกษุต้องรักษาวินัยและอภิสมาจารเหมือนเดิม ชาวจีนในสมัยก่อนมักจะเป็นคนขยันขันแข็ง ทำงานด้วยความยากลำบากไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย ค่านิยมของชาวจีนในสมัยก่อนจึงเป็นบทเรียนชีวิต ที่สะท้อนให้เห็นถึงความอดทนต่อการทำงานเพื่อสังคมส่วนรวม

อภิสมาจารสิกขาบทด้านวัฒนธรรม

วัฒนธรรมของพระภิกษุในนิกายมหายานนั้น เป็นสิ่งที่ควรนำศึกษาเป็นอย่างยิ่ง เพราะว่าเป็นวัฒนธรรมที่มีความหลากหลาย ในแง่ของกระบวนการคิดวิเคราะห์อันเป็นผลดีต่อสังคมส่วนรวม และมีความเมตตาต่อบุคคลอื่นอย่างเห็นได้ชัดเจน วัฒนธรรมที่ปรากฏเห็นเด่นชัดในพระพุทธศาสนามหายาน ได้แก่ การไม่รับประทานเนื้อสัตว์ทุกชนิด การประกอบพิธีกรรมบูชาพระมหาโพธิสัตว์ เป็นต้น ก็จะได้เห็นว่าวัฒนธรรมเหล่านี้ เกี่ยวข้องกับสิกขาบทและอภิสมาจารของนิกายมหายานด้วย เนื่องจากว่า นิกายมหายานนั้นได้ยึดถือธรรมะเป็นหลักใหญ่ แต่ไม่นิยมยึดถือพระวินัยและอภิสมาจาร เพราะถือว่าหากมัวไปยึดติดกับวินัยและอภิสมาจารแล้ว อาจจะทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนามีความลำบาก การลดหย่อนพระวินัยบัญญัติและอภิสมาจารนั้น เป็นเรื่องที่ดีที่สุดในสำหรับนิกายมหายาน เพราะจะทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนา สามารถเข้าถึงหัวใจของประชาชนได้เป็นอย่างมาก หากไปยึดกับพระวินัยบัญญัติ และอภิสมาจารแล้ว จะทำให้เผยแผ่พระพุทธศาสนาค่อนข้างที่จะล่าช้าลำบาก และไม่เข้าสู่จิตใจของประชาชนเท่าที่ควร มหายานได้มีการประชุมกันอย่างเป็นระบบระเบียบและมีการกำหนดเอาธรรมเป็นใหญ่ เอาพระวินัยเป็นรองลงมา ไม่กินเนื้อสัตว์ และในตอนเย็น จะประกอบพิธีสำคัญเกี่ยวกับพระมหาโพธิสัตว์

ด้วยการสวดมนต์ และการถวายเสียงดนตรีอันไพเราะแด่พระมหาโพธิสัตว์ เพราะเชื่อว่าจะทำให้จิตใจสงบร่มเย็น และเมื่อจิตสงบแล้ว จะทำอะไรก็จะประสบความสำเร็จผลทุกประการ อาจกล่าวได้ว่า นิกายมหายานนั้นไม่เน้นเรื่องพระวินัยและอภิสมาจาร แต่เน้นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกด้วยเหตุนี้เอง จึงทำให้ชาวโลกรู้จักพระพุทธศาสนามหายานมากกว่าพระพุทธศาสนาเถรวาท และนิกายมหายานนั้นไม่ได้สนใจในเรื่องของโลกวัชเช (ชาวโลกติเตียน) ซึ่งนิกายมหายานมีความเห็นว่า บุคคลที่

เกิดมาในโลกนี้ การไม่ถูกนิทานเลื่อย่อมไม่มี จึงได้มองข้ามเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ เหล่านี้ไป โดยถือว่าเป็นเรื่องที่ไม่มีความสำคัญต่อสังคมของนิคมมหายาน เพราะว่าเป็นแค่เรื่องของชาวบ้านทั่วไป หากว่านำเรื่องอภิสมการเหล่านี้มาเป็นเงื่อนไขแล้ว ย่อมจะทำให้เกิดความล่าช้าในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา นิคมมหายานจึงไม่นำเรื่องเล็กน้อยเหล่านี้มาเป็นประเด็นในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยเห็นว่า การประกาศพระศาสนาเป็นสิ่งที่สำคัญกว่า ทั้งนี้จะเห็นได้เลยว่า วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีของพระพุทธศานานิคมมหายานนั้น ได้ให้ความสำคัญกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนามากที่สุด เพราะถือว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่สำคัญมาก ได้มีการละเว้นสิกขาบทเล็กน้อยในบางข้อ เพื่อความยิ่งใหญ่ในการขยายพระพุทธศาสนาให้ไปสู่ชาวโลกได้อย่างกว้างขวาง การไม่รับประทานเนื้อสัตว์ของพระภิกษุณิกมมหายาน ก็เป็นส่วนหนึ่งในวัฒนธรรม และประเพณีอันดีงามของพระภิกษุณิกมมหายานด้วยเช่นกัน

การไม่รับประทานเนื้อสัตว์

อภิสมการด้านวัฒนธรรมของพระภิกษุณิกมมหายานนิยมกินเจ ไม่นิยมรับประทานเนื้อสัตว์ เพราะเชื่อกันว่า เนื้อสัตว์ที่รับประทานลงไปนั้น อาจจะเป็นเนื้อของบิดามารดาของตนก็เป็นได้ กล่าวคือที่มาของการกินเจนั้นก็แตกต่างกันไป แต่สำหรับพระพุทธศานานิคมมหายานนั้นมีเหตุผลที่เดียวที่สิ้นและง่ายว่ามหากรุณาไม่อาจกินเนื้อสรรพชีวิต ถ้าหากว่ามีมหากรุณาแล้วจะรู้เองว่าเนื้อสัตว์เป็นสิ่งที่ไม่ควรกิน ด้วยเหตุนี้เนื้อสัตว์ทั้งหมดที่บริโภคนั้นมาจากการฆ่าทั้งสิ้น ซึ่งเนื้อสัตว์แต่ละคำที่มนุษย์กินเข้าไปนั้น สำหรับคนที่ทานอาจเป็นเรื่องปกติแต่สำหรับสัตว์นั้นมันต้องแลกมาด้วยความกลัว เสี่ยงกรีดร้อง หยาดน้ำตาเลือดและชีวิต สิ่งเหล่านี้คือสิ่งที่พบเห็นได้ที่โรงฆ่าสัตว์ ขณะเดียวกันคือสิ่งที่มนุษย์ที่มักกล่าวอ้างตนว่าเป็นสัตว์ประเสริฐ คำว่า เจ ตรงกับภาษาจีนกลางว่า ไจ มีความหมายถึงศีล 8 ขึ้นไปซึ่งไม่มีข้อกำหนดเกี่ยวกับการงดเว้นบริโภคเนื้อสัตว์

แม้จะเป็นการเข้าใจผิดในการใช้ภาษา แต่นั่นก็ไม่ใช่ว่าจะสำคัญเพราะด้วยเหตุที่ว่าในหมู่ประชาชน โดยเฉพาะคนจีนนั้นเข้าใจตรงกันว่าการกินเจ คือการงดเว้นบริโภคเนื้อสัตว์ (ซึ่งจะกล่าวว่าผิดก็ไม่ถูกนักเพราะแม้จะไม่กล่าวถึงโดยตรงแต่ก็มีความสัมพันธ์โดยอ้อมกับศีลข้อ 1 คือละเว้นการฆ่า) คนจีนนั้นแม้จะมีประเพณีเทศกาลกินเจในทุกปี แต่ในขณะที่เทศกาลอื่นกลับเต็มไปด้วยการฆ่าเปิดไก่และสัตว์ชนิดอื่น ๆ เพื่อนำมาเช่นไหว้เทพเจ้าและบรรพบุรุษ ตลอดจนถึงวันเกิดของเทพเจ้าองค์ต่าง ๆ แม้แต่ในวันตักในเทศกาลวันขอบคุณพระเจ้า มีการฆ่าไก่ลงในวันเดียวมากกว่าหนึ่งล้านตัว ซึ่งถ้าสัตว์เหล่านั้นพูดได้คงจะบอกว่า วันฉลองของเขาคือวันตายของเรา หลายคนอาจไม่กินเจ ด้วยให้เหตุผลว่า ตนไม่ได้สั่งให้เขาฆ่า ต่อให้ตนไม่กินเขาก็ต้องฆ่าอยู่ดี ประหนึ่งว่า ถ้าคนอื่นไม่ทำดี ก็ไม่มีเหตุผลที่ตนเองจะต้องทำ ถ้าสัตว์ที่เรากินนั้นเป็นบิดามารดาหรือคนที่เรารักเราจะไม่มีทางพูดเช่นนี้แน่นอน ซึ่งอยากจะบอกว่าความจริงก็เป็นเช่นนั้น มนุษย์ที่เกิดมาในโลกนี้ไม่ว่านับถือศาสนาใดไม่มีศีล ๕ เป็นอย่างน้อยและผลของการไม่มีศีล 5 นั้นเมื่อตายลงย่อมไม่มีโอกาสที่จะเกิดเป็นคนได้โดยไม่ต้องกล่าวถึงชั้นสวรรค์ ถึงแม้บางท่านอาจแย้งว่ามีการบำเพ็ญกุศลอุทิศให้ผู้วายชนม์ ข้อนี้เรียนว่าผู้ที่ได้รับส่วนกุศลจากการอุทิศได้นั้น

เรื่องเสขียวัตรไม่ได้มีผลต่อพระภิกษุในนิคมหายาน เพราะเห็นว่าเป็นเรื่องภายนอก การออกโปรดสัตว์ เป็นภารกิจที่ยิ่งใหญ่ของผู้บำเพ็ญเพียร ในประเทศจีนมีอากาศหนาวมาก จีวรของพระภิกษุมหายานจึงจำเป็นต้องเปลี่ยนไปตามสภาพภูมิอากาศ จีวรมักจะทำเป็นเสื้อแขนยาว มีสีเหลือง สีแดง และสีดำบ้าง แต่ละนิกายจะห่มจีวรไม่เหมือนกัน การเผยแผ่พระธรรมของนิคมหายานจะเน้นเรื่องปริมาณเป็นสิ่งสำคัญ ลิกขาบทของนิคมหายานจึงจำเป็นต้องลดหย่อนลิกขาบทในบางข้อลง เพื่อสะดวกต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เข้าถึงจิตใจของประชาชน หากมีเรื่องเกิดขึ้นในคณะสงฆ์ของนิคมหายานแล้ว คณะสงฆ์นิคมหายานจะใช้หลักอธิกรณ์สมณะ เป็นเครื่องมือเพื่อช่วยในการตัดสินความผิด เพื่อให้เกิดความสงบสุขต่อคณะสงฆ์ในนิคมหายาน เสขียวัตรของนิคมหายานถึงจะมีมากแต่มุ่งเน้นเกี่ยวกับคุณธรรม ความประพฤติที่ดีงามของพระภิกษุ ในพระพุทธศาสนาหายาน เพื่อให้เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาต่อประชาชนทั้งปวง

บทสรุป

นิคมหายานถือกำเนิดขึ้นหลังยุคพุทธกาล สภาพภูมิอากาศในประเทศจีนในบางพื้นที่ร้อนมาก และบางพื้นที่หนาวมาก เมื่อมีกุลบุตรเข้ามาบวชเป็นพระภิกษุจำนวนมาก ทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาหายานมีความเจริญรุ่งเรือง เสขียวัตรของมหายานมี 100 ลิกขาบท และอธิกรณ์สมณะ 7 ลิกขาบท ซึ่งปณิธานของมหายานถือว่าเป็นอุดมคติสูงสุด ของผู้บำเพ็ญเพียรเพื่อความเป็นพระโพธิสัตว์ จำนวนประชากรในพระพุทธศาสนาหายานมีจำนวนมากขึ้นตามลำดับ มหายานถือเอาปริมาณเป็นจุดสำคัญ ส่วนคุณภาพค่อยตามมาด้วยการอบรมบ่มนิสัย มหายานได้บัญญัติพิธีกรรมและจารีตแบบแผน เพื่อให้เป็นอุบายชักจูงประชาชนให้หันมาเลื่อมใสศรัทธา ตลอดจนมีการลดหย่อนพระวินัยได้ตามกาลเทศะ เพื่อความสะดวกในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปสู่สังคมโลก พระภิกษุในนิคมหายาน ได้มีการลดหย่อนลิกขาบทและอธิสมจารในบางข้อ เพื่อความสะดวกทันสมัยในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กว้างไกลออกไปสู่สังคมโลก ซึ่งพระภิกษุในนิคมหายานเน้นความเป็นพระโพธิสัตว์ด้วยการอุทิศตนช่วยเหลือสังคมทุกด้าน จึงถูกเรียกว่ามหายานเพื่อมหาชน นิคมหายานถือธรรมเป็นใหญ่ไม่เน้นเรื่องอธิสมจาร

บางนิคมสามารถมีครบครันได้ นิคมหายานมีปณิธานอันมั่นคงและมีอุดมคติที่ยิ่งใหญ่ อันเป็นจุดหมายสูงสุดของมหายานตามแนวทางแห่งพระโพธิสัตว์ เพื่อนำพาสรรพสัตว์สู่ความหลุดพ้นจากวัฏสงสารให้หมดสิ้น ส่วนการนุ่งห่มจีวรของแต่ละนิกายในพระพุทธศาสนาหายานนั้นจะไม่เหมือนกัน ในบางนิกายนุ่งห่มจีวรสีเหลือง แต่บางนิกายนุ่งห่มจีวรสีเทา ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ว่าตนคือพระภิกษุในนิคมหายาน ผู้เป็นตัวแทนของพระพุทธองค์ ที่จะมาช่วยเหลือเหล่าสรรพสัตว์ทั้งหลายให้ถึงฝั่งแห่งพระนิพพาน พระภิกษุในนิคมหายานนิยมสวดมนต์ประกอบเสียงดนตรี เน้นความเป็นพระโพธิสัตว์มากกว่าความเป็นพุทธะ พระภิกษุในนิคมหายานจะไม่รับประทานเนื้อสัตว์ทุกชนิด เพราะมีความเชื่อว่า เมื่อช่วยเหลือสรรพสัตว์แล้วจะกินเนื้อของสัตว์ได้อย่างไร ซึ่งนิคมหายานถือธรรมมากกว่าลิกขาบท

ส่วนเรื่องเสขียวัตรไม่ได้มีผลต่อพระภิกษุนิคายมหายาน เพราะเห็นว่าเป็นเรื่องภายนอก การออกโปรดสัตว์เป็นภารกิจที่ยิ่งใหญ่ของผู้บำเพ็ญเพียร ในประเทศจีนมีอากาศหนาวมาก จีวรของพระภิกษุมหายานจึงจำเป็นต้องเปลี่ยนไปตามสภาพภูมิอากาศ จีวรมักจะทำเป็นเสื้อแขนยาว มีสีเหลือง สีแดง และสีดำบ้าง แต่ละนิกายจะห่มจีวรไม่เหมือนกัน การเผยแผ่พระธรรมของนิคายมหายานจะเน้นเรื่องปริมาณเป็นสิ่งสำคัญ สิกขาบทของนิคายมหายาน จึงจำเป็นต้องลดหย่อนสิกขาบทในบางข้อลง เพื่อสะดวกต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เข้าถึงจิตใจของประชาชน หากมีเรื่องเกิดขึ้นในคณะสงฆ์ของนิคายมหายานแล้ว คณะสงฆ์นิคายมหายานจะใช้หลักอธิกธรมสมณะ เป็นเครื่องมือเพื่อช่วยในการตัดสินความผิด เพื่อให้เกิดความสงบสุขต่อคณะสงฆ์ในนิคายมหายาน เสขียวัตรของนิคายมหายานถึงจะมีมากแต่มุ่งเน้นเกี่ยวกับคุณธรรมความประพฤติที่ดีงามของพระภิกษุ ในพระพุทธศาสนา มหายาน เพื่อให้เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาต่อประชาชนทั้งปวง

เอกสารอ้างอิง

- พระยาอนุমানราชธน. (2500). ลัทธิของเพื่อน. กรุงเทพมหานคร: เมืองโบราณ.
- ดนัย ไชยโยธา. (2527). ประวัติศาสตร์เอเชียใต้ยุคโบราณ. กรุงเทพมหานคร: ดอกบัว.
- มนต์ ทองซัซ. (2549). ศาสนาสำคัญของโลกปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2511). ประวัติศาสตร์ศาสนา. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- เสถียร โพธิ์นันทะ. (2506). ชุมนุสมพระสูตรมหายาน. กรุงเทพมหานคร: บรรณาการ.
- เสถียร โพธิ์นันทะ. (2543). กระแสพุทธธรรมฝ่ายมหายาน. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระคณาจารย์จีนธรรมสมาธิวัตร. (2513). สารัตถธรรมมหายาน. กรุงเทพมหานคร: กมล.
- เสถียร โพธิ์นันทะ. (2513). พระพุทธศาสนา มหายาน. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- เสถียร โพธิ์นันทะ. (2522). ปรัชญามหายาน. กรุงเทพมหานคร: เกษม.
- ประยงค์ แสนบูรณ. (2536). พระพุทธศาสนา มหายาน. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.